

Wyższa Szkoła Bankowa w Opolu

**Kurs uzupełniający na studiach II stopnia
dla studentów będących absolwentami
kierunków niepokrewnych dla kierunku
Administracja i Bezpieczeństwo
Wewnętrzne**

Moduł: Bezpieczeństwo – Temat 2

dr hab. Andrzej Gałeczki, prof. WSB

Rozdział 2

WYBRANE NURTY BEZPIECZEŃSTWA

W zakresie stosunków międzynarodowych istnieją różnorodne teorie, określające podstawowe zagadnienia bezpieczeństwa. W zależności od filozofii stosowanej do oceny stosunków międzynarodowych, główne nurty naukowe ewoluowały przez wiele wieków. Odmiennosc szkół przedstawiających stosunki międzynarodowe, wyrażona jest różnorodnością wyrażonych poglądów z obszaru bezpieczeństwa. W celu dokonania czytelnej interpretacji zasadniczych różnic występujących w tym zakresie, skoncentrowano uwagę na trzech nurtach bezpieczeństwa:

- **realizmu**, podkreślającym, że istotne jest tylko to, co wydarzyło się w rzeczywistości – czyli realne,
- **liberalizmu**, który kładzie duży nacisk na znaczenie podmiotów występujących obok państwa, np.: organizacje międzynarodowe, partie polityczne, korporacje przemysłowe, które w istotnym stopniu wpływają na stosunki międzynarodowe,
- **globalizmu**, pozytywnie oceniającego procesy zachodzące we współczesnym świecie (wywołanego konsekwencją rozwoju świata).

Pierwszy z wymienionych, **realizm** - cechuje się bogatą zawartością merytoryczną i rozległością poszczególnych jego nurtów. Jego koncepcja powstała w efekcie reakcji na porażkę polityki idealistycznej, w dwudziestolecie międzywojennym¹. **Realizm ukierunkowany jest na bezpieczeństwo państwa, gdyż rządy państw są jedynymi liczącymi się i działającymi racjonalnie uczestnikami stosunków międzynarodowych, akcentującymi znaczenie czynnika militarnego w zakresie eliminacji zagrożeń**². Z uwagi na dążenie do osiągnięcia najwyższego poziomu bezpieczeństwa obywateli, stanowiącego wyznacznik polityki państwa, długo był uznawany za najbardziej wpływy nurt w kontekście badania stosunków międzynarodowych.

Za niekwestionowanego jego „ojca”, twórcę i klasyka uznaje się Hansa Morgenthau³, według którego realizm powinien:

¹ M. Kaczmarek, Realizm neoklasycyzy, [w]: Opracowanie pod red. naukową R. Zięba, S. Bieliń, J. Zając, Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, 2015, s. 13.

² R. Zięba, Teoria bezpieczeństwa, [w]: Opracowanie pod red. naukową R. Zięba, S. Bieliń, J. Zając, Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, 2015, s. 95-96.

³ J. Szkoła, Tradycyjne (realistyczne) i współczesne pojęcie bezpieczeństwa, Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego Nr 1, AWL, 2011, s. 7-8.

- być postrzegany przez pryzmat bezpieczeństwa, opartego na atrybutach siły militarnej, a także poszukiwania równowagi sił;
- zawierać cechy anarchiczne w sferze stosunków międzynarodowych;
- dążyć do pokoju za sprawą osiągnięcia równowagi sił i unikania konfrontacji ideologicznych.

Wyznaczniki tej teorii znalazły swoje zastosowanie w praktyce (w okresie zimnowojennym), kiedy to w 1946 roku Żelazna Kurtyna podzieliła świat na dwa obozy⁴.

Ponieważ realizm uznaje, że jedynym podmiotem stosunków międzynarodowych jest **państwo**, które dąży do wzmocnienia suwerenności rozumianej jako niezależność od czynników zewnętrznych⁵, można powiedzieć, że ma charakter unitarny⁶. **Znamiennym takiego stanu jest to, że rząd jest jedynym wyrazicielem polityki państwa i w prawie uzasadnionych przypadkach, może użyć siły wobec własnego społeczeństwa.**

Warto zapamiętać

Bezpieczeństwo jest określane jako **państwocentryczne**, tzn. państwo jest jedynym obiektem, któremu bezpieczeństwo, dzięki sile i władzy ma być zagwarantowane⁵.

Cechą znamioną realizmu są reprezentowane przez rządy, relacje międzypaństwowe, które są odzwierciedleniem rywalizujących ze sobą stron, starającymi wpłynąć na wzajemne decyzje. Wskutek uprawiania takiej polityki państwa „zachowanie jednego państwa jest wyjaśniane jako zachowanie innego państwa”⁷.

W realizmie, w celu utrzymania statusu państwa na scenie międzynarodowej nie ma znaczenia, czy państwo jest demokratyczne czy autorytarne.

Warto zapamiętać

Stosunki międzynarodowe są anarchiczne, to oznacza, że ponad suwerennym państwem nie stoi żadna instytucja. Są zdominowane przez konflikt, a państwa realizują swoje interesy za pomocą siły⁵.

⁴ Tamże, s. 8.

⁵ J. Czaptuowicz, Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych, w: K. Żukrowska, M. Grącik, Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006, op. cit., s. 48.

⁶ Unitarny w tym znaczeniu oznacza, że rząd jest jedynym wyrazicielem interesów państwa.

⁷ G.T. Allison, M.H. Halperin, Bureaucratic Politics: a Paradigm, "World Politics" 1972, No 24, s. 31, za: J. Czaptuowicz, Bezpieczeństwo ..., s. 48.

W takie uwarunkowania sprzyjając „niezdrowej” rywalizacji oraz konfliktom w stosunkach międzynarodowych, przyczyniają się do tego, że bezpieczeństwo państwa jest powierzone samo sobie (self-help)⁸.

Ponieważ w tym nurcie nie uznaje się odrębnych jednostek w społeczeństwie, ludzie w nim są postrzegani jako lojalnie zobowiązani członkowie istniejącej grupy.

Na podstawie obserwacji sceny międzynarodowej na przestrzeni wieków, realiści twierdzili, że państwa *stale przygotowują się do wojny, uczestniczą w wojnie lub leczą się po wojnie*⁹. Dlatego w centrum ich zainteresowania leży przede wszystkim interes narodowy, potęga, suwerenność oraz strategia militarna¹⁰. W tym celu zmierzają do uzyskania jak największej siły militarnej w porównaniu do innych państw, ponieważ zapewnia ona większe bezpieczeństwo dla kraju¹¹.

Jednym z czołowych przedstawicieli nowego nurtu realizmu (**realizmu ofensywnego**), a zarazem autorem opracowania zatytułowanego *Tragedia Wielkiej Polityki Władzy*, był **John Mearsheimer**¹². Zgodnie z wyrażanymi poglądami, każde państwo gromadząc siły wystarczające do ewentualnej obrony, ma zdolność do wyrządzenia krzywdy innym. Efektem prowadzonych działań jest umocnienia państwa na arenie międzynarodowej, poprzez zwiększenia jego potęgi, a tym samym bezpieczeństwa. Jego zdaniem, rozwój potęgi nie może być ograniczany przez jakikolwiek opór polityczny lub społeczny.

Realizm jako teoria bezpieczeństwa znalazł swój wyraz również w subteorii **Kennetha Waltza**, nazwanej przez Johna Mearsheimera realizmem defensywnym, który szerzej został przedstawiony w publikacji *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*.

Realizm defensywny K. Waltza¹³ wskazuje na prawidłowość, w której państwa nie będąc usatysfakcjonowane z potencjału bezpieczeństwa, zwiększają swoją potęgę. Realizm defensywny utrzymuje, że wojny nie powinny występować, ponieważ ich koszty zwykle przekraczają korzyści¹⁴. Na tą zależność zwrócił uwagę **J. H. Hertz**

⁸ J. Przeździecka, Bezpieczeństwo wg głównych poglądów głównych nurtów naukowych w stosunkach międzynarodowych, *Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, AWL*, 2012, s. 24.

⁹ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace.*, New York 1967, s. 36. [w:] Czaputowicz J., *Teorie stosunków...* op. cit., s.58.

¹⁰ Tamże, s. 24.

¹¹ A. Polus, Połączenie społecznego konstrukttywizmu i teorii Governance'u w analizach relacji pomiędzy organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i sferą biznesu., *Kultura – Historia – Globalizacja* 2009, nr 5, s. 70.

¹² J. Szkoła, *Tradycyjne (realistyczne) ...*, s. 8.

¹³ Więcej [w:] K. Waltz, *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Scholar, Warszawa 2010.

¹⁴ J. Czaputowicz, op. cit., s. 50

uznając, że państwa pragnące zabezpieczyć się przed atakiem zmuszone są do zapewnienia sobie jak największej potęgi, by nie ulec wpływowi potęgi innych państw. Z tego tytułu inne państwa czują się bardziej zagrożone poprzez zaistniałą dysproporcję i dlatego w odpowiedzi są zmuszone do podjęcia adekwatnych działań¹⁵.

Warto zapamiętać

Inaczej mówiąc, w wyniku podjętych działań na rzecz wzrostu bezpieczeństwa przez jedno państwo (zwiększenie potencjału obronnego, zawarcie sojuszu) może zostać odebrane przez inne państwa jako działania im zagrażające.

Powstałe z tego tytułu „błędne koło”, nazywane jest **dylematem bezpieczeństwa**.

Ten „paradoks bezpieczeństwa” lub „model spirali” wyrażający egzystencjonalny warunek niepewności, może prowadzić do eskalacji napięcia i destabilizacji międzynarodowej¹⁶. Dylemat bezpieczeństwa sięga okresu zimnowojennego, w którym według J. H. Hertza¹⁷, państwa obawiające się o swoje bezpieczeństwo, wchodziły w sojusze, a także podejmowały wysiłki w zakresie zwiększania potencjału zbrojnego, uruchamiając tym samym wyścig zbrojeń, rywalizację międzynarodową i konflikty zbrojne¹⁸.

Według J. Mearsheimera, nie wszystkie kraje zawsze zachowują się ofensywnie. Każdy z głównych nurtów realizmu, tj. klasyczny, ofensywny i defensywny inaczej przedstawiają możliwości zapewnienia przez państwo bezpieczeństwa.

W literaturze przedmiotu badań można także spotkać się z terminem **realizm zależny**, który według Jacka Czaptuowicza odzwierciedla zachowanie państw na scenie międzynarodowej nie za pomocą teorii równowagi sił, a za pomocą zdolności militarnych. W takim kontekście, bezpieczeństwo państw jest „zależne” od wszystkich warunków i okoliczności dominujących w określonym czasie, a przede wszystkim od relacji kosztów sił ofensywnych, w stosunku do sił defensywnych¹⁹. W tym względzie

¹⁵ J. Czaptuowicz, Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych, w: K. Żukrowska, M. Grącik, Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006, s. 49.

¹⁶ R. Jervis, Cooperation Under the Security Dilemma, „World Politics” January 1978, vol. 30, Issue 2, s. 167–214, [w:] A. Legucka, Dylemat bezpieczeństwa w stosunkach polsko-rosyjskich po 2014 roku, Studia politologiczne, Uniwersytet Warszawski, vol. 49, 2018, s. 94.

¹⁷ Amerykański badacz stosunków międzynarodowych i prawa.

¹⁸ R. Zięba (red.), Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie, Warszawa 2008, s. 33, [w:] A. Legucka, Dylemat bezpieczeństwa w stosunkach polsko-rosyjskich po 2014 roku, Studia politologiczne, Uniwersytet Warszawski, Tom 49, 2018, Warszawa 2018, s. 94.

¹⁹ J. Czaptuowicz, Bezpieczeństwo ..., s. 51.

istotne znaczenie ma rozróżnienie sił służących do obrony od sił przeznaczonych do ataku.

Warto zapamiętać

Realizm klasyczny utożsamia zachowanie państw naturą człowieka, zgodnie z którą państwa zachowują się agresywnie i dążą do zdominowania innych, ponieważ rządzone są przez ludzi, którzy mają wrodzoną skłonność do pozyskiwania jak największej władzy i potęgi.

Realizm ofensywny zakłada, podobnie jak realizm klasyczny, że państwa dążą do maksymalizacji swojej siły, ponieważ nigdy nie mogą być pewne, kiedy pojawi się państwo rewizjonistyczne*.

Realizm defensywny utrzymuje, że skoro celem państw jest bezpieczeństwo (przetrwanie), a nie siła (dążenie do potęgi), nie będą podejmować działań ryzykownych i dlatego będą dążyć do utrzymania równowagi sił¹⁴.

W zależności od możliwości bądź ograniczeń w tym zakresie, zapewnienia bezpieczeństwa państwa będzie możliwe dzięki: rozwojowi obrony jednostronnej, kontroli zbrojeń lub wyścigu , tzn.:

- jeżeli systemy uzbrojenia są rozróżnialne – kontrola zbrojeń jest szczególnie efektywna,
- jeśli systemy defensywne dominują nad systemami ofensywnymi – wówczas zasadnym jest wybranie opcji jednostronnej obrony,
- w przypadku przewagi sił ofensywnych nad defensywnymi, bądź w sytuacji braku możliwości odróżnienia jednych od drugich sił – wówczas znajduje uzasadnienie wyścig zbrojeń²⁰.

Ciekawą interpretację realizmu przedstawiono w artykule zatytułowanym: *Realizm strukturalny ofensywny, defensywny i zależny*, zamieszczonym na stronie:

<http://www.nowastrategia.org.pl/realizm/>

²⁰ Tamże, s. 51-52.

* Państwo dążące do zmiany sytuacji międzynarodowej (np. warunków umów pokojowych, roszczeń terytorialnych).

Drugi z wymienionych nurtów bezpieczeństwa - **liberalizm** zakłada, że bezpieczeństwo jest celem różnych uczestników życia społecznego, w tym międzynarodowego, może być zapewniony poprzez pokojową współpracę. W nurt liberalizmu w teorii stosunków międzynarodowych zapisali się między innymi: **Immanuel Kant, John Locke, Adam Smitha, Woodrow Wilson.**

Niektórzy reprezentanci tego nurtu uważają, że *pokój można zapewnić nie przez dążenie do równowagi sił, ale przeciwnie – drogą zaspokajania potrzeb wszystkich narodów-państw oraz demokratyzacje życia międzynarodowego i wzmacnianie instytucji międzynarodowych*²¹.

Warto zapamiętać

Podejście to otwiera się szeroko na niepaństwowym uczestników stosunków międzynarodowych, a preferuje niesiłowe i niemilitarne metody kształtowania bezpieczeństwa. Odrzuca „dylemat bezpieczeństwa”, a wskazuje, że współzależność interesów bezpieczeństwa państw może mieć także charakter pozytywny (dodatni), co najpełniej się uwidacznia w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego (zwłaszcza zbiorowego)¹⁷.

Teoria liberalizmu w bezpieczeństwie była efektem zaniku dwubiegunowego podziału sił po zakończeniu Zimnej Wojny na świecie, a zarazem przeciwwagą na nurtujące i wysoce uciążliwe dla społeczności międzynarodowej dylematy, wynikające z bezkompromisowych wyznaczników realizmu.

W głównych ideach liberalnej teorii bezpieczeństwa pojawiła się również teza, że poza hegemonią i równowagą sił istnieje trzeci model tworzenia harmonijnych stosunków między państwami, których podstawą były następujące elementy:

- uniwersalne prawo;
- instytucje ponadnarodowe, które pozwalają na przewyższanie stanu anarchii;
- ufna współpraca państw i narodów²².

²¹ R. Zięba, Teoria bezpieczeństwa, [w]: Opracowanie pod red. naukową R. Zięba, S. Bielań, J. Zając, Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, 2015, op. cit., s. 96.

²² J. Szkoła, Tradycyjne (realistyczne) ..., op. cit. s. 11-12.

Warto zapamiętać

Dla liberałów, w odróżnieniu od realistów, problemy bezpieczeństwa nie zawsze są najważniejsze.

Ostatecznym celem państw jest dobrobyt i pomyślność społeczeństwa. O jego osiągnięciu decyduje przede wszystkim gospodarka i kwestie społeczne, a nie dążenie do podboju terytorium²¹.

Liberalna teoria bezpieczeństwa charakteryzuje się między innymi:

- **demokratycznymi rządami,**
- **współpracą i integracją międzynarodową,**
- **instytucjonalizacją bezpieczeństwa,**
- **ładem społeczno-politycznym.**

Zdaniem liberałów, których cechą znamioną jest negacja konfliktów, stosunki anarchiczne sprzyjają powstawaniu nieporozumień między państwami i z tego względu przyczynią się do wojny²³. Dlatego w celu zapewnienia bezpieczeństwa i ładu na świecie, zgodnie z teoriami liberalnymi i neoliberalnymi, przewidziano odpowiednie instytucje międzynarodowe oraz aktywnie funkcjonujące jednostki w konkretnej przestrzeni rządu, polityki wewnętrznej państw²⁴. Jak można zauważyć, przedstawiona teoria traktuje bezpieczeństwo w odmienny sposób niż realizm. **Polega nie na sile i potędze, a przede wszystkim na pozamilitarnych aspektach zdobywania pozycji na arenie międzynarodowej, a jej kluczowym założeniem było bezpieczeństwo zbiorowe²⁵**. Zresztą, wśród liberalnych teorii budowy bezpieczeństwa narodowego wymienia się między innymi:

- **teorię demokratycznego pokoju,**
- **koncepcje bezpieczeństwa zbiorowego²⁶.**

Zgodnie z teorią demokratycznego pokoju państwa demokratyczne nie prowadzą ze sobą wojen²⁷ (różniąc się tym od realizmu), **ale w celu zapewnienia**

²³ J. Czaptuowicz, Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych, w: K. Żukrowska, M. Grącik, Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006, s. 61.

²⁴ J. Szkoła, Tradycyjne (realistyczne) ..., s. 13.

²⁵ J. Szkoła, Tradycyjne (realistyczne) ..., s. 11.

²⁶ E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego. Wydanie II, Difin, Warszawa 2015, s. 30.

²⁷ K. Kącka, Współczesne teorie stosunków międzynarodowych wobec zagadnienia bezpieczeństwa międzynarodowego, [w]: Bezpieczeństwo współczesnego świata. Wyzwania i zagrożenia, Wyd. Wyższej Szkoły Handlu i usług, Poznań 2011, s. 90-91.

bezpieczeństwa mogą to czynić z państwami niedemokratycznymi²⁸. W tym względzie teoria demokratycznego pokoju wysuwa dwa rodzaje argumentów: instytucjonalny oraz normatywny.

Argument instytucjonalny wynikający z warunku wiecznego pokoju Immanuela Kanta, uznawanego za prekursora nauki o pokoju, stanowi, że urząd w każdym państwie powinien być republikański, zapewniający wolność, i równość wszystkich obywateli²⁹. Jego istota wynika z niechęci obywateli do narażania życia i ponoszenia kosztów wojny, a funkcjonujące w państwie instytucje demokratyczne wpływają ograniczająco na konfrontacyjno-imperialne tendencje rządów. Również w kontekście potencjalnych wyborów, wojna byłaby przedsięwzięciem ryzykownym, ponieważ to obywatele ponoszą cenę wojny³⁰.

Argument normatywny wynika z drugiego warunku wiecznego pokoju Immanuela Kanta, dotyczący utworzenia federacji państw demokratycznych, ponieważ państwa demokratyczne inaczej zachowują się w relacjach ze sobą, w odróżnieniu od relacji z państwami niedemokratycznymi. Taki stan rzeczy wynika z faktu przenoszenia kultury, norm i wewnętrznych standardów państwa na sferę stosunków międzynarodowych³¹.

W ogólnym rozumieniu procesy integracyjne w gronie państw demokratycznych będą determinować środowisko międzynarodowe i potwierdzać m.in. tezę o tendencji do poszerzania się Kantowskiego „przymierza wolnych republik”³².

Bezpieczeństwo państwa ma dziś w znaczącej mierze **charakter zbiorowy**³³ i zobowiązuje jego uczestników do przeciwstawienia się atakowi na któregokolwiek w członków systemu.

Wacław Pokruszyński uważa, że w teorii ma ono różne nazewnictwo, takie jak: wspólne, wszechstronne, defensywne, a także kooperatywne lub kooperacyjne

²⁸ Przykładem takiego podejścia jest wyrażony polityką amerykańską, w myśl której należy dążyć do obalenia reżimów autorytarnych, stwarzających zagrożenie dla Stanów Zjednoczonych., za: J. Czaptułowicz, *Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowy ...*, s. 64.

²⁹ I. Kant, *Do wiecznego pokoju. Projekt filozoficzny*, Wyd. COMER, Toruń 1995, s. 56-58.

³⁰ J. Czaptułowicz, *Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowy ...*, s. 63.

³¹ Tamże, s. 63.

³² B. Wiśniewski, *Teoria demokratycznego pokoju*, [w]: *Opracowanie pod red. naukową R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Uniwersytet Warszawski, 2015, s. 64.

³³ Zwłaszcza w sytuacji przynależności państwa do ONZ, Unii Europejskiej, Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO), za: W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Podręcznik akademicki, Józefów 2012, s. 106.

Warto zapamiętać

Bezpieczeństwo zbiorowe jest przeciwwagą dla teorii równowagi sił i jest określana w czterech podstawowych wariantach: wspólnego, defensywnego, wszechstronnego i kooperatywnego²⁴.

Skuteczność tego systemu jest uwarunkowana spełnieniem następujących wymogów³⁴:

1. Uczestnicy systemu są zobowiązani do przeciwstawienia się agresji na któregośkolwiek z członków systemu.
2. Połączenie sił może nastąpić w celu osiągnięcia przewagi zbrojnej, a tym samym zniechęca potencjalnego napastnika.
3. Potencjalne koszty, które poniesie państwo rewizjonistyczne (postrzegane w kategoriach politycznych, ekonomicznych, reputacji i wzrostu zagrożenia), powinny być na tyle wysokie, aby przewyższyć ewentualne korzyści.
4. Poglądy uczestników systemu, powinny odzwierciedlać te same wartości, dotyczące wzajemnego bezpieczeństwa, godzić interes własny z wymogiem międzynarodowej stabilności, a nawet czasami podporządkować swój bezpośredni interes narodowy wymaganiom systemu bezpieczeństwa zbiorowego³⁵.

Należy przy tym podkreślić, że system bezpieczeństwa zbiorowego nie ma z góry określonych koalicji, ani z góry określonych wrogów. Wszyscy uczestnicy systemu są zobowiązani do wystąpienia przeciwko temu, który wyłamie się z obowiązujących zasad³⁶. Wśród wariantów bezpieczeństwa zbiorowego można wyróżnić:

- bezpieczeństwo wspólne,
- bezpieczeństwo defensywne,
- bezpieczeństwo kooperatywne³⁷.

Z okresu zimnowojennego wywodzi się termin **bezpieczeństwa wspólnego**, którego znaczenie polega na zapewnieniu bezpieczeństwa wspólnie z sojusznikami, a

³⁴ J. Czaputowicz, op. cit. s. 137.

³⁵ J. Czaputowicz, Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – aspekty teoretyczne, [w]: S. Dębski, B. Górka-Winter (red.), Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa, Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 20003, s. 137.

³⁶ J. Czaputowicz, Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowy ..., s. 66.

³⁷ E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii ..., s. 32.

nie wbrew komukolwiek³⁸. W myśl tej koncepcji, największy priorytet nadano międzynarodowym środkom zapewnienia bezpieczeństwa, ponadto środkom politycznym oraz pokojowym³⁹.

Z kolei istotą **bezpieczeństwa defensywnego** było **przewycięzenie dylematu bezpieczeństwa** poprzez stworzenie potencjału sił zbrojnych w taki sposób, aby z jednej strony zapewnić efektywną obronę własnego terytorium, z drugiej - nie stwarzać zagrożenia dla innych państw. Według E. Nowaka i M. Nowaka, uzyskanie takiego stanu jest możliwe, w wyniku redukcji ofensywnego potencjału sił zbrojnych oraz modyfikacji strategii wojskowej.

Kolejny wariant bezpieczeństwa – **bezpieczeństwo wszechstronne**⁴⁰, niektórych teoretyków jest utożsamiany z bezpieczeństwem kooperatywnym, znacznie wykracza poza przedmiotowy zakres bezpieczeństwa (jego aspekt militarny), uwzględniając także aspekt polityczny, ekonomiczny, kulturowy, prawny ekologiczny, itp.⁴¹.

Natomiast termin **bezpieczeństwo kooperatywne** powstało na kanwie negocjacji rozbrojeniowych prowadzonych między dwoma blokami w okresie zimnowojennym, skierowane było na wzajemną współpracę i wzmacnianie instytucji zapewniających bezpieczeństwo międzynarodowe. Zasadniczym jego celem jest zapobieganie konfliktom (na drodze dyplomatycznej, politycznej i militarnej), likwidowanie konfliktów (o ile powstają bez względu na ich wymiar), niesienie pomocy środkami kooperatywnymi tam, gdzie lokalne społeczności potrzebują wsparcia, ale również zdecydowane i skuteczne odpowiadanie na wszelkie zagrożenia zewnętrzne⁴².

Bezpieczeństwo międzynarodowe we współczesnej rzeczywistości jest uwarunkowane także **procesami globalizacyjnymi**⁴³, dlatego globalizm stanowi ostatni z wymienionych nurtów bezpieczeństwa.

³⁸ Tamże, s. 66-67.

³⁹ „... środki międzynarodowe – przed środkami narodowymi, środki polityczne – przed wojskowymi, środki pokojowe – przed użyciem lub groźbą użycia siły militarnej.” za: E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii ..., s. 32.

⁴⁰ np. E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii ..., s. 33.

⁴¹ J. Kukuła, Główne czynniki ewolucji ładu międzynarodowego w XX wieku, „Stosunki międzynarodowe” nr 1-2/2001, s. 16, [w]: K. Kącka, Współczesne teorie ..., s. 91-92.

⁴² W. Pokruszyński, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka, Podręcznik akademicki, Józefów 2012, s. 106-107.

⁴³ R. O. Keohane, J. S. Nye, Globalization: What's new? What's not? (And so what?), Foreign Policy, 2000, s. 112, [w]: J. Czaptuowicz, Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych ..., s. 66-67.

Warto zapamiętać

Globalizacja charakteryzuje się tym, że wydarzenia w jednym miejscu geograficznym i w jednym wymiarze mogą mieć głębokie konsekwencje w innym miejscu geograficznym i w innym wymiarze⁴⁴.

W uproszczeniu można powiedzieć, że przyczyn wewnętrznych zagrożeń państwa, z uwagi na zjawisko globalizacji⁴⁴ - można upatrywać poza jej granicami. Można ją postrzegać zarówno jako wyzwanie, jak i zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa, w odrębnych wymiarach (np.: politycznym, gospodarczym, społeczno-kulturowym)⁴⁵.

Z punktu widzenia zagrożeń można przyjąć, że efektem globalizacji jest także przemoc nieformalna, stosowana przez aktorów niepaństwowych, działających w konspiracji i przez zaskoczenie, w celu wyrządzenia szkody przy pomocy niewielkich środków⁴⁶. Znamiennym przykładem takiego stanu są zagrożenia: terroryzmem, przestępczością międzynarodową, niekontrolowane migracje transgraniczne, proliferacja broni masowego rażenia, lub technologii do jej produkcji, epidemie groźnych chorób i cyberterroryzm⁴⁷.

Niezależnie od postrzegania globalizacji, należy pogodzić się z faktem, że jest kolejnym efektem współczesnych przemian, a tym samym jest częścią rzeczywistości w której funkcjonujemy. Jej fluktuujący charakter wpływa na niejednoznaczne postrzeganie tego zjawiska, zarówno w kategoriach korzyści, jak również zagrożeń.

Podsumowanie

Przedstawione w niniejszym materiale treści wskazują na wielospektralność podejść do sklasyfikowanych głównych nurtów stosunków międzynarodowych. Znaczenie opisanych nurtów bezpieczeństwa międzynarodowego, podobnie jak zjawiska globalizacji, wpisują się w realia naszego życia, niezależnie od ich pozytywnych i negatywnych stron, ale z całą pewnością posiadają pragmatyczny charakter.

Wskazówka

Uzupełnieniem przedstawionego do studiowania materiału jest załączona prezentacja o tym samym tytule.

⁴⁴ W jej efekcie następuje swoiste niwelowanie różnicy między sferą międzynarodową, a narodową.

⁴⁵ E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii ..., s. 139.

⁴⁶ Więcej [w]: J. Czaptuowicz, Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych ..., s. 77, K. Kącka, Współczesne teorie ..., s. 93.

⁴⁷ E. Nowak, M. Nowak, Zarys teorii ..., s. 141.